

Arjan Leerkes e.a. (2004) *Wijken voor illegalen: Over ruimtelijke spreiding, huisvesting en leefbaarheid*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Onder een expansieve welvaartstaat was het voor progressieve onderzoekers in ambtenarenstaat Nederland duidelijk wat hen te doen stond: op zoek gaan naar marginale, vergeten bevolkingsgroepen en hun verborgen noden, zodat de zegeningen van de welvaartstaat ook tot hen kunnen doordringen. Je moest je geen zorgen maken over het oprakelen van verborgen gebreken. Je ging er gewoon van uit dat 'bewustmaking' wel op een of andere manier ten goede zou komen aan onderzochte groepen.

In een post-welvaart (post-Fortuyn?) tijdperk lijkt deze evidentie doorbroken. Zijn we nog langer zeker dat onderzoek naar zwakkere groepen in hun voordeel zal uitpakken? Kunnen we als kritisch onderzoekers nog verder met wat David Harvey in een gelijkaardige periode van twijfel een 'Eichmann-mentaliteit' noemde? Velen stellen weer de vraag naar de relevantie van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. In AGORA 2005, nummer 1 kwam deze uitgebreid aan bod. Het boek dat hier ter bespreking voorligt, werd daarin door Harry Westerink kritisch doorgelicht. Niet zonder reden, volgens mij. Een boek met de tendentieuze titel 'Wijken voor illegalen' vraagt om een aandachtige lezing.

Westerink stelt dat onderzoek naar illegalen niet zou mogen plaatsvinden. Afkeurend noemt hij dat 'luistervinken voor de staat'. Daarmee ben ik het niet per definitie eens. Wetenschappers mogen en moeten ook rommelen in de onderbuik van de samenleving. Maar we moeten wel goed nadenken over hoe dat gerommel wordt gebruikt in het maatschappelijke debat. Onderzoekers dienen zich niet blindelings te laten inzetten binnen het heersende discours, zonder te kijken of hieraan geen cruciale, ontbrekende vragen kunnen worden toegevoegd.

Wat dit betreft is 'Wijken voor illegalen' een gemiste kans. Men lijkt in de onderzoeksopzet uiterst loyaal gebleven aan de opdrachtgevers, die eenzijdig geïnteresseerd zijn in de belangen van de legale stadsbewoners. Dit leidt tot een driedelige vraagstelling: Waar bevinden zich illegale vreemdelingen op het Nederlandse grondgebied? Wat verklaart de concentratie van illegalen in multiculturele wijken? Wat zijn de gevolgen daarvan voor de leefbaarheid en verdringen illegale misschien legale bewoners?

Vragen naar leefbaarheid of slachtofferschap van illegalen worden niet gesteld. Illegalen blijven louter onderzoeksobjecten, geen subjecten met eigen noden en aspiraties. Er wordt meer over dan met hen gesproken. Men kleurt binnen de lijntjes van het dominante discours: een beleid van repressie en uitwijzing behoeft objectivering, waardoor medeleven of solidariteit wordt vermeden.

Het onderzoek zelf verloopt echter ook niet altijd rigoureuus. Ondanks een massa bronnen en gegevens, lijkt het soms haastwerk. Om te beginnen worden de kwantitatieve analyses mijns inziens onzorgvuldig uitgevoerd. Er zijn vragen te stellen bij de soms haastige besluittrekking, vragen die door verder onderzoek konden worden opgehelderd. Zo blijkt dat niet alleen in steden, maar ook in sommige landelijke gemeenten veel illegalen worden aangetroffen. De onderzoekers zelf geven aan dat de onderzochte verklaringen hiervoor (de aanwezigheid van tuinbouwbedrijven en asielcentra) niet hele-

maal bevredigend zijn. Een blik op hun kaart toont dat vooral in grensgemeenten met belangrijke spoor- of autowegen veel illegalen wonen. Een mogelijke relatie met het Nederlandse uitwijzingsbeleid, waarbij illegalen aan de eerste de beste grensovergang worden afgezet, werd echter niet onderzocht. In een tweede deel wordt kwantitatief en kwalitatief onderzoek gecombineerd om de concentratie van illegalen in specifieke stedelijke buurten te verklaren. Het blijkt dat illegalen vooral wonen in gebieden met lage sociale status, veel commerciële dienstverlening, een hoog aandeel niet-westerse vreemdelingen, particuliere huurwoningen en alleenstaanden. Die laatste factor krijgt veel aandacht: dit werd op basis van de bestaande literatuur niet verwacht. Toch wordt een eventueel schijnverband niet onderzocht: zou het niet kunnen dat veel illegale vreemdelingen alleenstaand zijn (voor de geïnterviewde illegalen bleek dit het geval) en daarom in buurten terecht komen waar de woningmarkt zich op alleenstaanden richt? Ten slotte wordt ook slordig omgesprongen met begrippen. De twee sleutelbegrippen in het derde deel van het onderzoek, 'leefbaarheid' en 'verdringing', worden nauwelijks verduidelijkt. Leefbaarheid wordt vooral 'slachtofferschap' en 'angst' van legale bewoners. Waarom noemt men dit nog leefbaarheid? Verdringing wordt niet formeel ge(her-)definieerd, al wordt de term tijdens het onderzoek niet gebruikt conform de gangbare definitie, namelijk het uit de huisvestingsmarkt weren van de ene door de andere groep kandidaat-huurders. Dit wordt normaal verklaard door het feit dat de verdringende groep sterker staat op de woningmarkt dan de verdrongen groep. Op geen enkel moment in het onderzoek wordt verklaard op welke wijze illegalen sterker zouden staan dan legalen.

Dit boek is dan ook, ondanks de rijkdom aan nieuwe gegevens, een mager beestje, qua politieke relevantie én qua academische striktheid. Het een heeft ook met het ander te maken. Met meer academische rigueur had men de opgelegde onderzoeksvragen sterker ter discussie kunnen stellen en kunnen uitbreiden en waren er andere zaken aan de oppervlakte gebracht.

MAARTEN LOOPMANS

